

SOSYOMETRİK TEKNİKLER

Sosyometrik teknikler, bir grup içerisinde bulunan bireyler arasındaki toplumsal ilişkileri inceleyip ortaya çıkarmaya yarayan tekniklerdir. Sosyometrik tekniklerin, okullarda sınıf-içi toplumsal yapıyı incelemeye ve özellikle öğrenciler arasındaki arkadaşlık ilişkilerini belirlemede önemli yeri vardır. Sosyometrik tekniklerden elde edilen bilgilerin rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde bireyin kişiler arası ilişkilerini geliştirmede kullanılabilir. Ancak, sosyometrik tekniklerle elde edilen bilgilerden öğretmenlerin özellikle sınıf öğretmenlerinin daha geniş bir şekilde yararlanmaları mümkündür. Bu teknikler yardımıyla sınıftaki liderler, kenarda kalmışlar, kafadarlar(klikler) kümelenmeler görülebilir; çeşitli grup faaliyetlerinde birlikte çalışabilecek grup üyelerine seçilebilir, sınıfın oturma düzeni düzenlenebilir, sınıftaki klikleşmeler belirlenerek bu kümeleşmeler daha sağlıklı ve yararlı yönlere kanalize edilebilir. Sınıf ya da grup içerisindeki üyeler arasındaki ilişkileri incelemek amacı ile kullanılacak teknikler birkaç tanedir.

SOSYOMETRİ

Bir grubun üyeleri arasındaki etkileşim örüntüsünü tespit etmek amacıyla kullanılan tekniğe sosyometri adı verilir. Sosyometri, bir grubu oluşturan bireylerin sosyal durumunu, birbirleriyle olan ilişki biçimlerini, grup içerisindeki alt gruplar, klikler, ve grubun gerçek görünümü ve grup bütünlüğü hakkında bilgi almak amacıyla kullanılan bir tekniktir. Okulda öğrencilerin;

- Kimlerle arkadaş oldukları,
- Oluşturdukları yaş grupları,
- Kimlerle işbirliği yapabildikleri,
- En çok sevilen öğrencinin kim olduğu,
- Kimlerin grup işbirliği ve oyun dışında kaldıkları,
- Kimlerin grupları meydana getirdikleri ve sınıftaki gruplaşmaların kimler tarafından ve nasıl yönetildiği,
- Grubun ya da sınıfın lideri kim olduğu, sosyometri yoluyla anlaşılabilir.

Sosyometri uygulamasında güvenilir sonuçlar elde etmek için bazı kurallara dikkatle uyulması gerekir. Bu kurallar şu şekilde özetlenebilir:

- 1) Sosyometri uygulamaya başlamadan önce hangi amaçla ya da hangi tür bilgi edinmek istendiğine karar verilmeli ve sorular buna göre hazırlanmalıdır. Bir proje grubu oluşturmadan önce hangi öğrencilerin birbirlerine akademik yardım sağlayabileceklerini öğrenmek isteyen bir öğretmen, “En çok sevdiğiniz bir arkadaşınız” şeklinde bir soru sorması anlamsızdır. Böyle bir amaç için sorulabilecek en uygun soru “Projede kimlerle çalışmak istersiniz” şeklinde olabilir.
- 2) Sosyometri uygulama sırasında sonuçların gizli tutulacağı hakkında tüm bireylere güvence verilmelidir.
- 3) Test uygulamadan önce öğretmen ile uygulama yapacağı sınıf ya da grup öğrencileri arasında sağlıklı ilişkilerin olması gerekir.
- 4) Sosyometri uygulaması dostça bir hava içerisinde hiçbir zorlama olmadan yapılmalıdır. Uygulamada sınıfta ya da grupta sınav ortamı oluşturulmamalı, bireylerin seçimlerini ve tercihlerini kendiliğinden serbestçe yapabilmeleri sağlanmalıdır.
- 5) Sosyometri uygulamasından önce sınıftaki ya da gruptaki üyelerin birbirlerini yeterince tanımış olmaları gerekir.
- 6) Sosyometri uygulaması aynı sınıf ya da grupta belirli aralıklarla tekrarlanmalıdır. Çünkü, üyeler arasındaki ilişkilerin zamanla yapısı ve biçimi değişebilir. Tek bir uygulama ile ortaya çıkarılan kişiler arasındaki sosyal ilişkileri doğru ve güvenilir saymak yanıltıcı olabilir.

- 7) Sosyometri uygulamalarında karşılıklı seçime esas olacak durum örnekleri açık ve basit olmalı; ancak her uygulamada farklı durumlar verilmelidir. Ancak, bu şekilde ilişkilerin gerçek durumu hakkında bilgi edinilebilir. Örneğin, yapılacak bir seçime ilişkin durumlar bir uygulamada “birlikte oturmak” başka uygulamalarda “birlikte çalışmak”, “birlikte sinemaya gitmek”, “birlikte yolculuk etmek” gibi değişik durumlardan oluşmalıdır.
- 8) Sosyometri tekniği ile elde edilen bilgiler gizli tutulmalı, bu bilgiler uygun yaklaşım biçimleriyle bireylerle paylaşılmalıdır.

Sosyometri Tekniğinin Uygulanması

Gerekli kurallara uyarak sınıf ya da grupta sosyometri uygulaması için güvenli bir ortam sağlandıktan sonra, imkan var ise bireylere verilecek durum ve cevaplama kağıdı gerekli açıklama ile birlikte çoğaltılmış olarak dağıtılabilir. Teksir imkanı yok ise, önce her bireye tercihlerin yazılabileceği büyüklükte kağıt parçaları dağıtılmak suretiyle, seçime esas olacak durum örnekleri yazı tahtasına yazılarak ya da sözlü olarak uygulayıcı tarafından verilebilir.

Cevaplama için önce çoğaltılmış ya da boş olarak dağıtılmış kağıt parçalarına öğrencilerin önce kendi adını ve soyadını yazmaları, sonrada verilen durum için 1., 2., 3.derecede tercih ettiği üç arkadaşının adı ve soyadı yazmaları; yazdıkları isimleri birbirlerine göstermemeleri, eğer cevap kağıdına yazabileceği üç arkadaşının ismi yoksa, iki, o da yoksa bir kişinin ismini yazmaları; hiç kimse yoksa kağıdı boş bırakmaları istenir.

Değerlendirme:

- 1) Uygulama yapılan grubun ya da sınıfın listesi **değerlendirme tablosuna** yukarıdan aşağıya ve soldan sağa doğru yazılır
- 2) Cevap kağıtları listedeki isim sırasına göre sıraya dizilir.
- 3) Her öğrencinin kağıdı tek tek değerlendirilerek; seçilen öğrencinin seçilme derecesi, yatay olarak sıralanan seçen öğrenciyle kesişen sütuna rakam olarak yazılır.
- 4) Birinci derecede seçilen öğrenciye 3, ikinci derecede seçilen öğrenciye 2 ve üçüncü derecede seçilen öğrenciye 1 ve hiç seçilemeyen öğrenciye 0 puan verilir. Bu işlem her öğrenci için yapıldıktan sonra sonuçları puanlamaya işlenir.
- 5) Seçilen öğrencilerin seçilme puanları tespit edilip toplam puan bölümüne kaydedilerek cevap kağıtları yok edilir ve çıkan sonuca göre sosyogram tablosu hazırlanır.

SOSYOMETRİ UYGULAMA ÖRNEKLERİ

Sevgili öğrenciler.

Sınıfınızda oturma düzenini ayarlamak amacıyla bu teknik sizlere uygulanacaktır. Lütfen aşağıdaki açıklamaları dikkatlice okuyunuz ve sizden istenilenleri aynen yapınız.

- 1) Önce kaleminizi alınız ve bu kağıdın altındaki cevap kağıdına adınızı soyadınızı ve bugünkü tarihi açıkça yazınız.
- 2) Cevap verirken yazdığımız isimleri kimseye göstermeyiniz.
- 3) Bu andan itibaren kimseyle konuşmayınız ve en ufak bir işaret yapmayınız.
- 4) Şimdi sınıfta en çok hoşlandığınız üç arkadaşınız kimdir? Kız ya da erkek olabilir, önce iyice düşününüz. Bunlar sizin her zaman birlikte olmayı arzu ettiğiniz arkadaşlarınız olacaktır. Eğer üç kişi yoksa iki, iki kişi yoksa bir kişinin ismini yazınız. Hiç kimse yoksa boş bırakınız.
- 5) Seçtiğiniz arkadaşlarınızın isimlerini okunaklı bir şekilde yazarak; birinci derece sevdiğiniz arkadaşınızı 1.sırada, ikinci derecede sevdiğinizi 2.sırada ve 3.derecede sevdiğinizi 3.sırada belirtiniz.
- 6) İstediniz arkadaşınız şimdi sınıfta olmasa dahi ismini yazınız.
- 7) Başka bir sınıftan arkadaşınızın ismini yazmayınız.
- 8) Anlamadığınız bir husus varsa lütfen parmak kaldırıp sorunuz.
- 9) Lütfen üç arkadaşınızın isminden başka isim yazmayınız.

Teşekkür ederiz.

CEVAP KAĞIDI

Adınız SOYADINIZ :.....

Tarih:/...../.....

Sınıfınız ve numaranız:.....

Sınıfınızda en çok hoşlandığınız üç arkadaşın ismini önem sırasına göre aşağıya yazınız

Derecesi: Adı SOYADI :

1.
2.
3.

SOSYOMETRİ UYGULAMA ÖRNEKLERİ

Adı SOYADI :/...../.....
Okulu :
Sınıfı ve Şubesi:
Öğrenci No :

Sınıfınızda en çok birlikte oturmak istediğiniz üç (3) arkadaşınızın isminin önem sırasına göre aşağıya yazınız.

Derecesi: **Adı SOYADI** **:**
1.
2.
3.

Lütfen üç arkadaşınızın isminden başka isim yazmayınız. Eğer yazacak bir isim bulamıyorsanız cevap yerini boş bırakınız:

Teşekkür Ederiz

Adı SOYADI :/...../.....
Okulu :
Sınıfı ve Şubesi:
Öğrenci No :

Bir kır gezisine giderken sınıfınızda yanınızda olmasını istediğiniz üç (3) arkadaşınızın isminin önem sırasına göre aşağıya yazınız.

Derecesi: **Adı SOYADI** **:**
1.
2.
3.

Lütfen üç arkadaşınızın isminden başka isim yazmayınız. Eğer yazacak bir isim bulamıyorsanız cevap yerini boş bırakınız:

Teşekkür Ederiz

Not: Yukarıda verilen örnekler duruma göre çoğaltılabilir ve değiştirilebilir.

Elde Edilen Sonuçların Dökümü

Sosyometri değerlendirme tablosuna göre grup üyelerinin birbirleriyle olan ilişkilerini gösteren **sosyogram** denilen bir harita meydana getirilir. Sosyogram sınıfta ya da grupta bulunan bireyler arasındaki ilişkileri ve grubun sosyal yapısını açık seçik gösterir.

Sosyogram iki şekilde hazırlanabilir. İlk olarak sosyogram için yeterli büyüklükte kağıt ya da karton kullanılmalı; kişiler tanıtıcı sıra numarası ya da adının baş harfleriyle gösterilmeli; kız ve erkekler ayrı sembollerle gösterilmelidir. Tek yönlü oklar tek yönlü tercihleri, çift yönlü oklar ise karşılıklı tercihleri belirtmek için kullanılır. Gerekirse farklı renkler veya değişik çizgi biçimi ile de birinci ve ikinci ve üçüncü derece tercihlere ait oklar birbirlerinden farklı gösterilebilir. Ancak, sosyogram kağıdının bir kenarında bu tür işaret ve sembollerin anlamları belirtilmelidir. Sosyogramın çizilmesine sosyometri değerlendirme tablosundaki bilgiler esas alınarak, seçilme sıralarına göre en fazla puan alan yani en çok tercih edilen birey ile başlanır. Buradan sınırlı aralıklarla diğer bireylere geçilerek her bireyin tercih etme ve edilme durumları oklarla birleştirilerek bir örümcek ağı gibi “**sosyogram**” oluşturulur

Sosyogramın Yorumlanması

Hazırlanan sosyogram bize sınıftaki etkileşim örüntüsü hakkında bilgi verir. Sosyogramda tespit edilen kişilik tipleri ya da ilişki türleri şunlardır:

- a) **Liderler:** Bunlar sınıfta ya da grupta bulunan diğer üyeler tarafından en çok tercih edilen dolayısıyla fikirlerine başvurulmuş ve kararlarına uyulan kişilerdir. “Sınıfta kimin kararları güvenilir veya kimin izinden gidersiniz” şeklinde sorulan soruya alınan cevaplarla sınıftaki lider ya da liderleri tespit etmek mümkündür.
- b) **Yalnızlar:** Sınıfta veya gruptaki üyelerden hiç biri tarafından seçilmemiş kimselerdir. Öğrencinin kendisi ve ailesi ile yapılan görüşmelerle, sınıf içi ve dışı yapılan gözlemlerle ve arkadaşları ve öğretmenleri ile görüşülerek onu yalnızlığa iten nedenler araştırılmalıdır.
- c) **Çekimserler:** Arkadaşları tarafından yazıldığı halde kendisine verilen sayıda arkadaş adı yazmada çekimser davrananlardır.
- d) **Dengesizler:** Kendilerini isteyenleri istemeyip başkalarını isteyenlerdir.
- e) **Klikler:** Gruptan soyutlanmış ama kendi aralarında ilişkili yani birbirlerini seçen alt gruplardır. Bunlar bir çete grubu gibi birbirlerine çok bağlıdırlar ve grubun bütünlüğünü bozabilirler.

Yorumlama yapılırken klikleri teşkil eden öğrencilerin hangi nedenlerle bir araya geldikleri araştırılmalıdır.

Sosyogram kişilik tipleri veya ilişki türleri hakkında bilgi vermesine karşın ilişkilerin nedenleri konusunda ipuçları vermez. Sosyogram sonucuna göre öğrencilere uygun yardımın yapılabilmesi için aşağıdaki sorulara cevap aranmalıdır;

- 1) Öğrenciler arasında gruplaşmalar, klikler var mıdır? Niçin?
- 2) Sınıf veya grup bir bütün mü, yoksa parçalanmış mı?
- 3) Üyeler arasında 1.,2.ve 3. Derece yakınlaşmalar var mıdır? Niçin?
- 4) Grup lideri olarak seçilen öğrencinin beden, zihin, sosyal, duygusal ve kişilik özellikleri nelerdir? Bu özellikler toplumca beğenilen özellikler mi yoksa bunun karşıtı mı?
- 5) Öğrencilerin lider olarak seçtikleri kimsede kullandıkları değerler, standartlar veya kriterler nelerdir?
- 6) Grupta hiç istenmeyen öğrenciler varsa bunların istenmeme nedenleri nelerdir?